

Bylo mi dvacet tři let a byla jsem zasnoubená. Nejvyšší čas.

Díky zvláštní milosti, říkalo se, jsem se během klasického studia nezbáznila z přepracování a dlouhé panenství mi nepopletlo hlavu.

Vyrůstala jsem od dvanácti let bez matky. Byla jsem velmi prostá, velmi zdravá, velmi „přirozená“: zdravě zbarvených tváří, veselé povahy, živých gest. Ale koneckonců, jistota, že se dočkám manželství, umožnila, abych i se svým temperamentem zachovala trpělivost.

Můj snoubenec měl zjemnělý rytířský profil Ludvíka XIII. a jeho řeč proměňovala běžné okolnosti života v poezii. Setrvala jsem ve šťastném zanícení, zatímco on přemýšlel. Po jeho odchodu jsem se cítila ztěžklá, jako by z mého těla vyvanulo snění.

Ale potom nás postihla finanční katastrofa a můj otec kvůli tomu zemřel.

Přes noc ze mě byl sirotek, chudý, bezmocný, protože snoubencova poetičnost nepřežila ztrátu mého věna. A já jsem si nemohla pomoci, bolest z lásky převážila nad bolestí dcery.

Jediný rodič mě opustil: strýc, starý úředník ve výslužbě, kterého v minulosti rozložil můj úspěch u maturity a diplom z literatury, se skřípěním zubů souhlasil, že se mě ujme.

Po dvou měsících plačtivé samoty přišla nevyhnutelná reakce. Ne nadarmo jsem se tolik přiblížila manželství: cítila jsem potřebu jít ven, jednat, žít.

Jednou večer jsem se vracela z lákavé a smutné procházky. Nejprve jsem šla pomalu, pak rychlými kroky. Učinila jsem pevné rozhodnutí, které mi mělo zachránit rozum. Požádala jsem strýce, aby mi pomohl najít práci ve školství.

Strýc se chlubí, že má několik známých na ministerstvu. Brzy mi přinesl smutnou zprávu, že nikdy nebudu učitelkou. Všechna místa jsou obsazena na několik let dopředu a také nemám ten správný diplom.

„Rozumíš?“ řekl s jízlivostí, která nebyla prosta zadostiučinění, „základní podmínkou je osvědčení o způsobilosti pro základní školu. Máš ho? Ne. Majitelé všech možných diplomů, maturanti, doktoři, docenti, akademici, třeba i vyznamenaní, totiž nemohou učit pravopis. To je přece pochopitelné!“

Ach! Ty záblesky pohrdání, které mu sršely z očí!

Ten plivanec! Ach! Ten věčný pohled, nesnesitelný, průzračný jako nicota, který soudí mou nervózní tvář, rozpouští mé kvality a všechny iluze, které o sobě mám!

Další žádosti o místo nevedly k ničemu. Uchazečů o místa na středních školách bylo méně než na základních, ale měli tisíckrát větší protekci.

Situace začala být nesnesitelná, především proto, že penzionovaný strýc mi nedovolil „zahálet“.

Netroufala jsem si před ním číst.

„Nežijeme, abychom četli, nežijeme, abychom jedli,“ opakoval.

A nádherná červená byla k vzteku. Slunná Paříž nabízela svůj zlatý úsměv nudícím se ženám... A já jsem se nechtěla nudit, já ne!

Nechtěla jsem čekat šest měsíců na zkoušku, ostatně zbytečnou, která by mi poskytla osvědčení pro základní školu. Rozhodla jsem se přijmout okamžitě jakoukoliv práci.

Pak se objevila příležitost, která nevyžadovala přemíru vzdělání.

Stále před sebou vidím strýce, jak hněvivě dopadl na židli, jako by se vrátil po vyčerpávajícím běhu:

„Není nedostatek pracovních míst! Mohla bys dostat práci, kdybys neměla své posvátné diplomy! Je volné místo služky v mateřské škole...ale podmínkou je, aby byla téměř negramotná!“

Logika byla neúprosná: nikdy by mi nedali místo služky, kdyby věděli, že mám maturitu. Ruku na srdce: z úcty ke vzdělání, z respektu k lidské důstojnosti – ano, pane, z respektu k lidské důstojnosti – mě nutíte hladovět!

Byla jsem zděšená: strýc mě drtil těžkým pohledem.

„Mám spálit svoje vysvědčení?“ odvážila jsem se.

Znechuceně pokrčil rameny.

„To nestačí; prozradí tě způsob, jakým mluvíš...je to nesmazatelné.“

Sklopila jsem hlavu pod tíhou své bezcennosti.

Ale nezbytnost mě nesnesitelně bodala jako osten. Rozhodla jsem se, že se vynasnažím skrýt svou nešťastnou minulost; vyvrátím sebemenší podezření, že umím dobře číst a psát.

Provedla jsem to věru odvázně, dokonce s náznakem uličnictví, protože mám docela veselou povahu.

Já jsem obcházela příslušné kanceláře, zatímco strýc mobilizoval své dekorované známosti.

Ach! To obtížné vzdělání! Nevím, co mě prozradilo: jestli mě zaměstnanci prokoukli, nebo jsem byla špatně připravená.

„Služebná? Potřebujete doporučení.“

I když jsem trápila svou ubohou hlavu, abych našla banální slova, spojovala nesprávně věty, i když jsem se dokonale přetvařovala, tito pánové byli podezíraví; jejich zaujatost a nepřátelství prosvítalo pod povrchní zdvořilostí.

Zaměstnání služebné se hodí pro skromné lidi bez ctižádosti, ale vyžaduje praktické schopnosti a spolehlivost. Taková práce je určena pro lidi prostého původu, bez nároků. Nesmím přesáhnout tuto úroveň, když chci najít práci! Žádného úspěchu se nedosáhne bez námahy. Pracovala jsem na sobě. Četla jsem triviální romány, krmila jsem se díly postrádajícími styl. Ze samé snahy mi hrozila chudokrevnost.

Ach! Z odvykání jsem dostala bolení hlavy a závratě!

Pochopila jsem to později: měla jsem se v kancelářích hloupě hihňat a samolibě se nakrucovat, klopat oči, koketovat s přítomnými; měla jsem si snad méně mýt ruce, kápnout na šaty trochu kořalky, abych byla cítit svým stavem? Kdo ví, čím se dá získat důvěra úřednictva?

Naštěstí jsem dokázala vytvořit postavu dívky, která má důvod se stydět před jízlivými nadřazenými pány písaři; a tak jsem i přes svou neschopnost předstírat, že jsem naprosto nekulturní – jakkoliv jsem se snažila stát ignorantkou – dostala práci služebné v mateřské škole na Rue des Plâtriers ve 20. okrese.

Jednoho říjnového rána jsem nechala všechna svá vysvědčení na dně kufru a vzala jsem si modrou zástěru a koště.

Ale hned toho prvního dne mou duši postihlo nečekané utrpení. Opustit svou úroveň není snadné, když milujete vzdělání.

Stejně jako abstinující alkoholik, jehož tělo se panovačně dožaduje navykklé dávky jedu, jsem i já, odřikající se knih a vzdělání, cítila obrovskou potřebu intelektuálního uspokojení. Po večerech, když byla moje škola uklizena, jsem se zoufale chytala své minulosti.

Bylo mi třidvacet let, byla jsem už zasnoubená; okolo mě všela Paříž; zahlcovala mě přemírou lásky. Ale já jsem se tím nechtěla nechat obtěžovat. Cítila jsem, že kromě své manuální práce musím splnit úkol, který dokáže, že moje původní osobnost nezanikla. Musela jsem každý den, když jsem pohlédla sama na sebe, uvidět kulturní a cítící bytost. Byla to v životě, který jsem vedla, záruka morálního zdraví a silná posedlost, které jsem věnovala všechny své myšlenky a schopnosti. Takže, inspirovaná romány – asi proto, že jsem četla v pravou chvíli příběh, kde zajímavá postava začala psát paměti – jsem se rozhodla psát deník svého života ve škole, deník, ve kterém jsem podávala zprávu o tom, jak jsem se zájmem pozorovala děti.

Kromě toho, co jsem mohla najít lepšího, když děti byly mou stálou společeností a já jsem cítila něžnou potřebu přemýšlet o nich a milovat je!

Pokud by někomu stránky mého deníku připadaly příliš prosté, necht' pomyslí na mé zklamané naděje, mou ztrátu, mou samotou. Přestavte si mě v

šestém patře v Mémilmontantu, se zbytečným vysvědčením, v modré zástěře služebné, jak přemýšlím v zimě bez ohně nebo pod střechou rozpálenou jako pec v létě, s unaveným tělem, a v tomto poníženém postavení tvořím špinavou rukou jemné myšlenky.

Možná odsoudíte vzbouřence, který tlačí na pero a svou vzpouru vyrývá do papíru. Dobře.

Ale pokud zlomyslně odsoudíte chorobné sentimentální smyšlenky a zesměšníte posedlost té, která by se „raději měla vdát“ – protestuji!

Osoba, která je mi drahá, tvrdí – s domýšlivostí vlastní jejímu pohlaví – že za obsahem deníku se skrývá láska. Takže, jak se zdá, puntičkář by mohl namítnout, že jsem přece jenom napsala „román o Rose“. Měla jsem nejlepší snahu, aby děti byly na prvním místě, abych vylíčila celou školu: ale drama jednoho člověka se táhne od začátku do konce: „té, kterou dobře znám“.

Protestuji!

Ačkoliv jsem podlehla – dobře! přestaňte se smát, pánové, podlehla jsem v čestném boji, -tvrdím, že nikdo nemůže vidět popis romantického milostného vztahu ve vylíčení obav, jestli najdu své pravé místo.

Nakonec jsem byla obviněna – s vděčností – že jsem „zaútočila jako první“.

Je zbytečné uvádět důkazy proti této zaujatosti.

Žádám ženy, aby mě podpořily v tomto sporu a řekly se mnou, že kdo zkresluje smysl těchto vět, tohoto příběhu, kdo si stěžuje, kdo se otrásá smíchem, kdo vede rýpavé řeči – že to dělá to z mužské pýchy, z obav, že s návratem podzimu přijdou osamělé noci!

Škola je v chudé ulici v chudé čtvrti, zcela odlišné od dělnického okolí.

Rozhlédni se: stoky jsou černé; ulice o šířce dvou vozíků, kluzké, pokud nejsou zaplavené deštěm; chodníky znečišťované psy, dětmi a opilci přetékající zrádnými šlupkami.

Obchody jsou tmavé, zacákané a zanedbané, domy se podobají skříním popelavé barvy tyčícím se do výšky se šmouhami kávové barvy, s úzkými okny, ve kterých visí hadry místo záclon. Tu a tam světlo pochybné svítlny překročí okraj chodníku.

Vůně přepáleného tuku se podezřele pojí se zápachem starých půd a domů.

Z dvaceti obchodů je čtrnáct prodejen vína a čtyři vetešnictví. K dispozici je vinárna, vinotéka, zelinářství s prodejem vína, mlékárna s vínem, trafika s vínem, hudební a taneční sál s vínem, uhlíř a víno, bar, velký výčep, a, pro všechny případy hotel.

Ulice je blízko Rue de Ménilmontant. Fiakři jsou tu vzácné a chodci jsou všichni stejného druhu: většina lidí má pantofle a nepokryté hlavy. Mohou uplynout celé dny, aniž by se podařilo spatřit kabát nebo cylindr. Ale zábava nechybí. Obchodní záležitosti se vyřizují s křikem a silnými údery. Pokud není škola, nadává se dětem, že vyhazují odpadky na chodník a na ulici.

A vybledlý prapor označuje místo, které slouží veřejnosti. Když přijdete blíž, poznáte školu, vysoká okna v přízemí, tmavě žluté okenice, kamenné sochy v přízemí, úřední plakáty a dětské čmáranice. Před touto fasádou je dřevěná dlažba uložená v bloku z pískovce, na níž vozy náhle utichnou. Čtyři vnější schody vedou k velkému dlážděnému zádveří, která je zeleně vymalované a ozdobené třemi tabulemi se jmény nejlepších žáků. Na levé straně je lóže školnice a schody do jejího bytu; napravo kancelář ředitelky, hala a jídelna. Naproti vchodu je hřiště.

Je to malá mateřská škola, má tři třídy, zcela nedostatečné pro tuto oblast. Ale, u ďábla! Velikost školy závisí na rozsahu získaného pozemku a ne na počtu obyvatel. Ředitelka a dvě učitelky se starají asi o dvě stě dětí. Ředitelka se stará o nejmenší, dvouleté a tříleté, učitelky mají na starosti prostřední, od tří do pěti let, a největší, od pěti do sedmi. Třídy nejmenších a největších jsou v přízemí, vedle hřiště. V prvním patře je třída prostředních a ředitelčina kancelář.

V obdélníku dvora je uvězněn kaštan s černým kmenem, nedaleko od rohu, kde je deset záchodových kabin. Zázemí smutného stromu tvoří tři prázdné zdi z trámů a vápenec.

Moje povinnosti služebné začaly prvého října. Několik dní předtím jsem šla požádat o jmenování ředitelku. Protože je to ředitelka, která jmenuje; jenom (což je maličkost) jmenování podléhá schválení prefekta, a když je místo volné, může prefektura poslat několik kandidátek s tím, že jedna z nich, konkrétně určená, má zvláštní doporučení, a „správa by byla velmi šťastná“, kdyby byla přijata. Pokud tomu tak není, má ředitelka ve výběru volnost.

Ředitelka je čtyřicetiletá žena, vdova, stále velmi krásná, snažící se všemi způsoby zakrýt nadváhu. Obdivovala jsem způsob, jakým mě přijala, její profesionální přívětivost.

„Máte ráda děti?“ zeptala se a s úsměvem vyhodnotila můj nechápavý pohled, a poté, co jsem vyslovila slib oddanosti, vysvětlila mi vesele mé povinnosti a pravidla, která prezentovala jako výhody.

Služebná se žádá, aby nastoupila v šest hodin ráno, v zimě kvůli zatápnění, v létě kvůli kropení dvora a větrání. Od sedmi hodin v létě a osmi v zimě musí být k dispozici ředitelce a pomocnicím pro každý druh péče o děti, zvláště když souvisí se záchody a umyvadly, potom v devět hodin, před vstupem do třídy a hodinu po obědě. Dopoledne během vyučování, které je od 9.15 do 11.30, udržuje oheň v kamnech, připravuje stoly na oběd, reaguje na všechny příkazy, řeší nenadálé problémy a hlídá děti, pokud ředitelka nebo učitelka musí odejít. Pak obléká ty, které jdou na oběd domů, podává oběd, pod ohledem učitelky pomáhá batolatům s jídlem. Po jídle musí vyčistit stoly a podlahu. Ve čtyři hodiny rozdělávání chleba, oblékání a organizace odchodu dětí s učitelkami. Potom důkladný úklid tříd a po odchodu posledního dítěte zamést halu. (Rodiče si mohou děti vyzvednout do šesti hodin v zimě a do sedmi hodin v létě.) Pokud je zima, přinést ze sklepa asi deset kbelíků uhlí. Stručně řečeno, den je u konce v sedm hodin v zimě a v osm hodin v létě. Uklonila jsem se s velkým uspokojením. Mám vyhlídku na třinácti nebo čtrnáctihodinový pracovní den za osmdesát franků měsíčně; a já jsem si myslela, že není nad administrativu.

Než mě, propustila, řekla ředitelka s laskavým úsměvem, jako by mi prokazovala milost.

„Když se sejdou dva svátky, využijte jeden z nich k tomu, co si chcete udělat. Třeba si vydrhnout parkety.“

Dojmy z mého prvního dne byly silné a různorodé.

Prekvapení na začátku: nejsem jediná služka, mám kolegyni, která pracuje hlavně v jídelně a kanceláři ředitelky, ale také mi pomáhá: paní Paulinová, žena jižního vzhledu, tmavá, živá a neurčitěho věku: hádala bych mezi třiceti a padesáti lety.

